

L'ENSENYAMENT DEL CATALÀ A NO CATALANOPARLANTS EN LA LLICENCIATURA DE TRADUCCIÓ I INTERPRETACIÓ A LA UNIVERSITAT D'ALACANT (1994-2002)

Paül LIMORTI*

UNA MICA D'HISTÒRIA

Els estudis de Traducció i Interpretació s'inicien a la Universitat d'Alacant durant el curs 1994-95. En aquests 8 anys s'ha produït un increment constant de matriculats i actualment hi ha al voltant de 600 alumnes cursant aquesta carrera (Quadre 1). Es tracta d'una llicenciatura de 4 anys (300 crèdits) i el català s'estudia com a "llengua materna" o "llengua A", és a dir, com a llengua d'arribada —juntament amb el castellà—, en els dos primers cursos de la carrera. Els plans d'estudis de Traducció i Interpretació preveuen que en aquelles comunitats autònomes en què hi ha dues llengües oficials, les dues s'estudien com a llengües A. Es tracta, per tant, d'una assignatura troncal o obligatòria per a tots els alumnes que cursen la carrera a la Universitat d'Alacant. Les "llengües B", o llengües principals des de les quals es tradueix, eren, en el moment de la implantació d'aquests estudis, el francès i l'anglès, i, posteriorment, en el curs 1999-2000, s'hi va introduir també l'alemany. Ara bé, l'origen d'una part important de l'alumnat de Traducció i Interpretació (com també de la Universitat d'Alacant en general) són les zones castellanoparlants del sud del País Valencià. La *Llei d'ús i ensenyament del valencià* en l'article 24 parla d'una introducció progressiva de l'ensenyament de la llengua als "territoris de predomini lingüístic castellà". Aquestes zones apareixen delimitades a l'article 36 del Títol cinqué de la llei i són: tots els municipis de la comarca del Baix Segura, excepte Guardamar; Asp i Montfort, al Vinalopó Mitjà; Elda, a les Valls del Vinalopó; i Salines, Saix i Villena, a l'Alt Vinalopó. Els alumnes provinents d'aquestes zones poden demanar l'exempció de l'estudi del valencià al llarg de l'educació primària, secundària i el batxillerat i, per tant, no s'examinen d'aquesta llengua en les proves d'accés a la universitat. A pesar que les sol·licituds d'exempció han anat baixant al llarg dels anys, encara són freqüents, especialment quan els alumnes arriben al segon cicle de secundària i, sobretot, al batxillerat.

Per altre costat, una altra part important de l'alumnat prové de les comunitats autònomes veïnes de Múrcia i Castella—la Manxa, ja que per a aquests alumnes la Universitat d'Alacant és el centre d'estudi més pròxim que ofereix aquesta llicenciatura i, a més a més, no s'hi exigeix prova d'ingrés. Un altre contingent d'alumnes són majors de 25 anys i ja treballen com a traductors i volen obtenir un títol universitari, o ja són llicenciats en altres carreres i no han estudiat català mai, o no han fet la prova de català a la selectivitat. Cal tenir en compte, en aquest sentit, que la generalització de l'estudi del valencià es va produir a partir de l'any 1983, any de la promulgació de la *Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià*. Finalment, hi ha alumnes procedents d'altres països, que arriben a través dels programes Erasmus o que estudien a Alacant perquè tenen família residint de manera permanent a poblacions de la costa. D'altres, en canvi, vénen del Liceu Francés d'Alacant (on tampoc s'estudia català), o han cursat tots o alguns cursos del batxillerat a l'estranger.

Aquesta situació va fer aconsellable que el Departament de Filologia Catalana dissenyés una mena de curs pont per a aquests alumnes, amb una assignatura anomenada Iniciació al català que no constava en el pla d'estudis oficial. Se suposava que, una vegada superat aquest curs, els alumnes estarien preparats per integrar-se en segon de carrera amb el grup dels que procedien de COU o de Batxillerat i havien estudiat català durant la seua escolarització. És en aquest moment quan em faig càrrec d'aquesta assignatura, a partir del curs 1995-96. Els resultats no van ser satisfactoris i el desfasament de nivells en segon, acompanyat d'algunes actituds aïllades de refús cap a l'assignatura, van entrebancar la marxa de les classes. En vista dels resultats, es va decidir separar completament els itineraris i, a partir del curs 1997-98, es va crear una altra assignatura d'iniciació al català també en segon destinada a aquells alumnes que no s'haguessen examinat de català en la prova de selectivitat. D'aquesta manera es perdia la possibilitat que aquests estudiants optassen a una menció dins el seu expedient acadèmic que els acredités com a traductors català-espanyol després de seguir un determinat itinerari d'optatives. Des d'aquell moment l'objectiu de l'assignatura canvia i es planteja com una iniciació a la llengua i la cultura amb la fita d'assolir l'equivalent a un nivell avançat al final dels dos anys. A partir del curs 2000-2001, en virtut de la darrera reforma dels plans d'estudis, aquesta divisió d'assignatures s'oficialitza i les llengües A esdevenen quadrimestrals, els objectius es rebaixen fins a un llinar-avançat, i es programen com un curs en dues parts, la primera de les quals es dona en primer i la segona en segon. En el pla d'estudis del 2000, cadascuna d'aquestes assignatures (Llengua espanyola, Llengua catalana, Iniciació al català) consta de 8 crèdits (5 crèdits teòrics i 3 crèdits pràctics) i es concreta en 6 crèdits presencials i 2 d'activitats acadèmiques dirigides, és a dir, unes 60 hores de classe i 20 de dedicades a la pràctica fora de l'aula. Durant el curs 2001-2002 s'han matriculat en primer un total de 179 alumnes, dels quals 103 cursen Llengua catalana I (57,5%) i 76 Iniciació al català I (42,5%). Com es pot comprovar, es tracta d'un grup excessivament nombrós per al tipus d'objectius que es plantegen i la metodologia emprada.

* Universitat d'Alacant.

Per a aquests alumnes el català funciona en la pràctica com una mena de “llengua D”. Les llengües diferents de la materna o d'arribada que aprenen els estudiants de Traducció i Interpretació són: la llengua B, o llengua principal des de la qual traduiran (a la Universitat d'Alacant poden ser, com ja hem dit, l'anglès, l'alemany o el francès); la llengua C, o segona llengua estrangera, que pot ser l'anglès, l'alemany, el rus o l'àrab; i, finalment, la llengua D, o tercera llengua estrangera, que pot ser l'italià, el grec modern, el rus, l'àrab o el danès. Per als alumnes d'Iniciació al català, aquesta llengua esdevé en la pràctica una llengua D, és a dir, no es troba entre les llengües principals de traducció que han triat, però és un complement de la seua formació i els dóna oportunitats de treball en l'àrea geogràfica catalanoparlant.

PERFIL DELS ESTUDIANTS

Per configurar el perfil de l'alumnat he utilitzat les dades aportades pel buidatge d'una fitxa de control que els passe al principi del curs i que em serveix per tenir coneixements sobre el grau de diversitat existent al grup. En total són 119 fitxes corresponents als alumnes que han cursat l'assignatura en els darrers dos cursos (2000-2001, 2001-2002).

La major part dels estudiants són dones, tal i com va sent la norma en els estudis superiors, especialment en les carreres d'humanitats. Tenen entre 18 i 25 anys (Quadre 2), encara que no és desdenyable la presència d'un percentatge elevat d'alumnes majors de 25 anys, pels motius que ja hem apuntat: perquè estudien traducció com a segona carrera o perquè ja treballen en ocupacions que requereixen el coneixement d'idiomes. La llengua familiar és en la gran majoria el castellà (87,1%) (Quadre 3), fet que condiciona l'enfocament de les classes, centrades sobretot en el contrast amb aquesta llengua. Encara que en un nombre anecdòtic, hi ha alguns alumnes catalanoparlants, majors de 25 anys, que no han arribat a fer estudis reglats de català.

Una part significativa dels alumnes ja tenen un coneixement passiu del català (38,6%) (Quadre 4). Aquest coneixement l'han adquirit per diversos camins: bé perquè han estudiat alguns cursos de català en primària, secundària o batxillerat abans de demanar l'exempció, en el cas de les persones que provenen de zones castellanoparlants del País Valencià; bé perquè tenen amics o familiars catalanoparlants (de vegades fins i tot el pare o la mare, o tots dos); o bé perquè han viscut en algun moment de la seua vida a territoris catalanoparlants (Catalunya, Illes Balears), en el cas de les persones que provenen de la resta de l'Estat espanyol. Unes altres vegades, aquesta coneixença de la llengua l'han adquirida per mitjans més sorprenents, com ara veient els dibuixos animats japonesos de la televisió valenciana (que es pot sintonitzar a molts llocs de Múrcia i Albacete).

Les altres llengües que coneixen són, normalment, les que han triat com a llengües B, l'anglès especialment (Quadre 5), perquè l'han estudiat al batxillerat, seguit molt lluny del francès i encara més de l'alemany. Cal tenir en compte que la gran majoria de l'alumnat prové de batxillerat (Quadre 6) i ha estudiat anglès com a primer idioma i francès com a segon. Molts alumnes aspiren a rendibilitzar els coneixements de llengües que posseeixen gràcies a diferents graus de bilingüisme: bé perquè són fills de matrimonis mixtos, bé perquè els pares eren emigrants i han passat un període de la seua vida en països estrangers, bé perquè viuen en països amb un sistema educatiu que els dóna una formació bilingüe (el Marroc o Bèlgica, per a qui tria el francès) o bé per formació (alumnes provinents del Liceu francès).

Pel que fa a la procedència geogràfica, com ja observàvem més amunt, una part important dels matriculats a la Universitat d'Alacant prové de l'àmbit més immediat: les comarques d'Alacant (92,7%) (Quadre 7). Si ho mirem des del punt de vista dels coneixements del català, observarem que un percentatge significatiu dels alumnes no ha estudiat català durant tota la seua escolarització: un 5,92% ve de diverses comunitats autònomes espanyoles (sobretot de les veïnes de Múrcia i Castella-la Manxa), i un 16,75% resideix a comarques castellanoparlants del sud del País Valencià; en total sumen un 22,6%. Si creuem aquestes dades amb les referides al coneixement del català (Quadre 8), comprovarem que quasi coincideixen: així, el 19% dels que diuen que no són capaços de llegir el valencià o ho fan amb dificultat s'acosta a aquest 22,6% que no han estudiat la llengua. Aquest context castellanitzat, que és característic de la Universitat d'Alacant, es fa més evident en el cas concret de la llicenciatura de Traducció i Interpretació; ja hem vist que el 42,5% dels matriculats en primer durant aquest curs no han fet la prova de català a la selectivitat. D'aquest 42,5%, quasi la meitat té la seua residència en diferents comunitats autònomes (Quadre 9), sobretot a Castella-la Manxa i Múrcia. L'altre grup important està format pels alumnes dels anomenats “territoris de predomini lingüístic castellà” del País Valencià i dos grups més minoritaris són els formats pels estudiants procedents de zones catalanoparlants i els procedents de l'estranger. En el cas dels alumnes que provenen de zones catalanoparlants i no s'han examinat de català en selectivitat, la majoria són majors de 25 anys o bé són membres de famílies que s'han establert a zones catalanoparlants recentment (en aquests casos també es pot demanar exempció durant un any i, per tant, tampoc s'obliga a examinar-se de català en la selectivitat).

Finalment, pel que fa a les actituds, resulta significativa la resposta dels alumnes a l'enquesta d'avaluació del professorat a què vaig ser “sotmés” per l'ICE de la Universitat d'Alacant el gener del 2000. La conseqüència positiva d'aquesta enquesta va ser, segurament, que els resultats coincidien amb la mitjana del departament i de la titulació. Si es té en compte que l'enquesta es va passar al final del primer quadrimestre, quan l'assignatura encara era anual i no havia acabat el curs, i que era una troncal no del tot “desitjada”, podríem dir que en aquell moment el català en traducció entrava en una fase de normalitat. De tota

manera, l'ítem que obtenia una mitjana més baixa era el corresponent a l'enunciat 12: "Els continguts d'aquesta assignatura em semblen útils per a la meua formació acadèmica i professional.". Els resultats van ser els següents:

sense opinió	totalment en desacord	bastant en desacord	terme mitjà	bastant d'acord	totalment d'acord
4,3	21,7	13	32,6	17,4	10,9

La valoració que es pot fer d'aquestes dades pot ser optimista: un 28,3% dels alumnes pensen que els pot ser útil aprendre català i un 32,6 no pensen el contrari. O bé pessimista: un 34,7% dels alumnes pensen que aprendre català no els resultarà de profit. El treball de les actituds es fa en les hores de tutoria: tots els alumnes passen pel despatx del professor i hi tenen una entrevista durant els primers mesos del curs. Aquesta entrevista serveix per establir un contacte individual amb l'alumne i per fer un seguiment del seu grau de domini de l'expressió oral. Quan l'assignatura era anual es feien tres entrevistes, ara se'n fan només una o dues i es compten dins els dos crèdits d'activitats acadèmiques dirigides. El diàleg amb l'alumne s'aprofita per conèixer les seues expectatives, el lloc d'origen, els coneixements previs de català, el treball que fa, etc. El contacte personal fa aflorar de vegades els prejudicis i els refusos i permet racionalitzar-los i parlar-ne. Aquestes entrevistes ajuden a crear un lligam cordial amb el docent i permeten llimar possibles aspors.

Per un altre costat, es tenen en compte un seguit d'aspectes organitzatius que incideixen en les actituds: l'assignatura s'imparteix en el primer quadrimestre, de manera que els estudiants entren en contacte amb el català des dels primers dies de la seua arribada a Alacant. La llengua de comunicació és el català des del principi, dins i fora de l'aula; aquesta circumstància transmet des del primer moment la idea que el català és una llengua d'aprenentatge, però també una llengua pròpia de l'àmbit geogràfic on estudien. Això propicia des de les primeres classes la interacció en català dins l'aula. S'aprofiten les primeres setmanes per parlar-los de la situació sociolingüística de les comarques d'Alacant, se'ls estimula perquè practiquen la llengua amb els companys d'estudis catalanoparlants, o amb les persones amb qui comparteixen pis o residència. Se'ls donen a conèixer les publicacions periòdiques en català que poden trobar als quioscos d'Alacant i les televisions i les ràdios que hi poden sintonitzar i se'ls informa de les adreces d'Internet més interessants. Se'ls expliquen els avantatges d'estudiar català: la possibilitat d'incorporar, invertint un esforç menor que en altres llengües, una llengua més al repertori de les conegudes, una llengua parlada per 7 milions de persones i oficial en una àrea d'un fort dinamisme econòmic i amb predomini del sector dels serveis.

OBJECTIUS I METODOLOGIA

El descriptor de les llengües A que apareix en el pla d'estudis vigent (BOE 28-6-2000) diu que l'objectiu de les llengües A és: "Comprensió i exposició oral i escrita. Usos instrumentals: estil, fraseologia i terminologies específiques." Aquest objectiu, massa genèric, del pla d'estudis oficial es concreta en el programa de la nostra assignatura així: "Comunicar-se oralment i per escrit en català en situacions quotidianes. Comprendre textos escrits en català de complexitat mitjana. Comprendre textos orals de complexitat mitjana associats a àmbits quotidians." Aquest és l'objectiu general del primer curs, en segon s'amplia el coneixement als àmbits formals.

Pel que fa a la metodologia, se segueix un mètode comunicatiu amb un enfocament funcional-nocional combinat amb la perspectiva metodològica de les tipologies textuais. Aquest marc metodològic es completa amb una dinàmica de classe basada en el treball per tasques i els microprojectes. S'incideix en la comprensió oral i escrita en primer curs, i en segon en l'expressió oral en nivells formals i en l'expressió escrita. Com que es prepara futurs traductors, es dóna importància a la comprensió escrita, per això el treball de les tipologies textuais ens sembla molt rendible en el context dels estudis de traducció i interpretació. Per altre costat, es parteix del contrast amb les llengües que els alumnes coneixen per fer un ensenyament més significatiu, rendible i que serveixi d'entrenament de cara al seu ofici futur. Així es parteix del castellà, però també de l'anglès, el francès o l'italià, pel que fa a la percepció i la realització de certs fonemes o l'aprenentatge de determinades estructures morfosintàctiques o lèxiques.

El model de llengua de referència és un estàndard occidental-valencià, encara que es treballa la competència passiva del valencià col·loquial i de l'estàndard oriental-central, en aquest segon cas sobretot des del punt de vista de la comprensió lectora, atès que una gran part de la producció escrita es difon des de l'àrea geogràfica del català central. S'estimula l'autoaprenentatge a través dels mitjans audiovisuals (a l'àrea d'Alacant es poden sintonitzar els canals de televisió TV3, Canal 33, Canal 9 i Punt 2, com també Ràdio 9, Catalunya Ràdio i Catalunya Cultura), i escrits (als quioscos es poden trobar *l'Avui*, *El Temps*, l'edició valenciana de *El Punt* i l'edició en català de *El Periódico de Catalunya*). També se'ls informa de les adreces d'Internet més interessants. Se'ls estimula perquè practiquen la conversa en totes aquelles situacions en què siga possible: amb els companys d'estudis, al pis o residència, al treball, etc.

Una vegada finalitzats els dos anys, els animem perquè completen la seua formació, bé dirigint-los cap als cursos que organitza el Secretariat de Normalització Lingüística de la Universitat d'Alacant, bé al lectorat més pròxim si es tracta d'alumnes estrangers. Molts aprofiten la convocatòria d'exàmens de la Junta Qualificadora de Coneixements de Valencià per posar a prova la seua competència i intentar homologar els seus estudis de català amb un títol oficial.

Quadre 1

<i>Evolució dels alumnes matriculats en la llicenciatura de Traducció i Interpretació a la Universitat d'Alacant</i>						
1994-95	1995-96	1996-97	1997-98	1998-99	1999-00	2000-01
111	222	349	457	545	622	637

Quadre 2

<i>SEXE</i>	<i>EDAT</i>
Dona: 95=80,55%	Menors de 25 anys: 93=80,1%
Home: 23=19,4%	Majors de 25 anys: 23=19,8%

Quadre 3

<i>LLENGUA FAMILIAR</i>
Castellà: 102=87,1%
Altres: 15=22,9%

Quadre 4

<i>Coneixements previs de català:</i> 46=38,6%

Quadre 5

<i>Coneixement d'altres llengües diferents de la materna</i>
Anglès: 82=69,4%
Francès: 20=16,9%
Alemanys: 14=11,8%

Quadre 6

<i>ESTUDIS</i>
2n Batxillerat/COU o equivalent: 97=81,5%

Altres carreres universitàries: 7=5,8%
Majors de 25 anys: 13=10,9%
Erasmus: 2=1,6%

Quadre 7

<i>LLOC DE PROCEDÈNCIA DELS ALUMNES DE LA UNIVERSITAT D'ALACANT</i>		
Zones catalanoparlants (País Valencià, Catalunya i Illes Balears)	22.768	75,97%
Zones castellanoparlants del sud del País Valencià	5.019	16,75%
Resta de l'Estat espanyol	1.774	5,92%

Quadre 8

<i>CONEXEMENT DEL VALENCIÀ DELS ALUMNES DE LA UNIVERSITAT D'ALACANT</i>					
	Correctament	Bastant bé	Amb dificultat	No gens	No contesta
Entén	70,4	14,8	5,8	6,8	2,2
Llig	60,3	17,8	7,9	11,6	2,4
Parla	39,5	26,0	16,1	15,9	2,5
Escriu	39,1	27,4	13,2	17,8	2,5

Quadre 9

<i>LLOC DE PROCEDÈNCIA DELS ALUMNES D'INICIACIÓ AL CATALÀ</i>
Comarques valencianoparlants del sud del País Valencià: 16=13,5%
Comarques castellanoparlants del sud del País Valencià: 37=31,3%
Comunitats autònomes de l'Estat espanyol: 56=47,4%
Estranger: 9 = 7,6%

(Quadre 1, 7 i 8: Informació del Centre de Processament de Dades de la Universitat d'Alacant. Dades extretes dels impresos de matrícula del curs 2001-2002)